

RYSZARD JADCZAK
UMK w Toruniu

KAZIMIERZ TWARDOWSKI O PRZESĄDACH

Nazwisko Kazimierza Twardowskiego (1866-1938) weszło już na trwałe do skarbicy nauki polskiej. Swą późniejszą karierę profesora uniwersyteckiego rozpoczął w Wiedniu, gdzie w latach 1886-1889 studiował na tamtejszym uniwersytecie, m. in. filozofię pod kierunkiem F. Brentana.

Zarówno swą pracę doktorską, jak też habilitacyjną napisał w języku niemieckim. Zwłaszcza ta druga, zatytułowana *Zur Lehre vom Inhalt und Gegenstand der Vorstellungen. Eine psychologische Untersuchung* i wydana w Wiedniu w roku 1894, zyskała spory rozgłos w niemieckojęzycznym piśmiennictwie filozoficznym. Po habilitacji, otrzymawszy *veniam legendi*, rozpoczął Twardowski, na przełomie roku 1894-1895, jako docent prywatny, wykłady na Uniwersytecie Wiedeńskim.

Z tego też okresu pochodzi pierwszy z dwóch publikowanych poniżej tekstów zatytułowany *O przesądach naukowych*. Jest to odczyt, jaki Twardowski wygłosił 24 listopada 1895 roku w wiedeńskim ośrodku polonijnym „Ognisko”. Dotyczy głównie przesądów naukowych, stąd odwołuje się w licznych przykładach do faktów z historii nauki. Tekst nosi charakter roboczego, rozwiniętego konspektu, który posłużył później Twardowskiemu do wygłoszenia wspomnianego odczytu.

W 1895 roku Twardowski objął katedrę filozofii na Uniwersytecie Lwowskim. Poza pracą w uniwersytecie prowadził też ożywioną działalność popularyzatorską, m. in. w ramach Powszechnych Wykładów Uniwersyteckich. 18 marca 1906 roku w szkole kolejowej we Lwowie wygłosił odczyt *O przesądach*. Wykorzystał w nim fragmenty swego odczytu wiedeńskiego. Wykład ten różnił się jednak charakterem od tekstu wiedeńskiego. Musiał być przystępny dla ogółu odbiorców. Stąd odwoływanie się do potocznej wiedzy i wyobraźni przeciętnego słuchacza Powszechnych Wykładów Uniwersyteckich. Dobrze też świadczy o talentach dydaktycznych Twardowskiego.

Oba publikowane tu po raz pierwszy teksty, mimo odmienności w ich formie i charakterze, uzupełniają się nawzajem. Łączy je wspólna tematyka. Jest nią przede wszystkim psychologia przesądu, ale także teoria sądu i historia odkrycia naukowego.

W okresie, z którego pochodzi pierwszy tekst, Twardowski był zdecydowanym psychologią. Wyrażało się to m. in. w przyznawaniu psychologii szczególnej roli w systemie nauk. Od 1902 roku Twardowski zaczął wprawdzie weryfikować swoje

stanowisko, ale dopiero pracę *O czynnościach i wytworach* z 1911 roku uznaje się za punkt zwrotny w jego zmaganiach z psychologizmem.

Na oba teksty można też patrzeć pod kątem realizowanego przez Twardowskiego programu naukowego. Jednym z jego głównych rysów było dążenie do racjonalizacji wiedzy ludzkiej, oczyszczenia jej ze wszystkiego, co mogło mącić umysł, rodziło ograniczenia lub wręcz uniemożliwiało dotarcie do prawdy. Stąd podjęcie przez Twardowskiego próby analizy i krytyki przesądów, jakie występowały w życiu towarzyskim, społecznym i w sferze nauki.

Publikowane poniżej teksty wchodzą w skład *Archiwum Kazimierza Twardowskiego* (AKT) zdeponowanego w Bibliotece Instytutu Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie. Przygotowując je do druku starano się o zachowanie ich oryginalnej formy. W kilku tylko przypadkach dostosowano składnię i pisownię do współczesnych wymogów języka polskiego. Zaopatrzone je także w przypisy, głównie dla przybliżenia niektórych, występujących w tekście nazwisk.